

Az európai integráció legnagyobb sikere: a gazdasági integráció megvalósulása az Európai Unióban*

Ferkelt Balázs

Halmi Péter:

Európai gazdasági integráció

Dialóg Campus, Budapest, 2020, 315 o.

ISBN: 978-615-6020-31-4

Az európai integráció legnagyobb sikerének kétséget kizáróan a tagországok területén több mint hat évtizede megvalósuló békét és a gazdasági-kereskedelmi együttműködés folyamatos bővülését, a belső piac létrehozását és működését tekinthetjük. Az európai integráció egyedülálló a világon abból a szempontból, hogy nincs még egy olyan integrációs alakulat, ahol ilyen nagyszámú ország ilyen kiterjedt belső kereskedelmet valósít meg. A 2021. évben mindösszesen három olyan uniós országot találunk, amely EU-n kívüli országok viszonylatában magasabb exportteljesítményt ért el, mint a többi uniós tagország irányába (Írország, Ciprus és Málta) és csak egy ország, Írország EU-n kívülről származó importja haladta meg az uniós országokba történő kivitelét.¹ Ezért is fontos, hogy ha az európai integráció fejlődését és erejét akarjuk megérteni, akkor kiemelt figyelemmel forduljunk a gazdasági együttműködés dinamikája felé. Ez az, ami az Európai Unió jövőjét is jelentősen befolyásolhatja.

Halmi Péter könyve komplex módon, a legkorszerűbb nemzetközi megközelítésekre alapozva vizsgálja az európai gazdasági integráció rendszerét. A mű az európai integrációt, az Európai Unió egyes hatásköreit (a Lisszaboni Szerződést megelőzően használatos kifejezéssel élve közös és közösségi politikáit) alkalmazott gazdaságtani megközelítésben tárgyalja. A kötet során az egyes témák függvényében a mikro- és makroökonómiai megközelítést egyaránt alkalmazza a szerző. A kereskedelem- és versenypolitika alapvetően mikroökonómiai elemzésen alapul, a strukturális, regionális politikával, a Gazdasági és Monetáris Unióval (GMU), a gazdaságpolitikai koordinációval, a fiskális politikával, valamint az európai növekedési potenciállal

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Ferkelt Balázs: Budapesti Gazdasági Egyetem, egyetemi docens. E-mail: Ferkelt.Balazs@uni-bge.hu

¹ Eurostat (2022)

és szerkezeti reformkényszerrel foglalkozó fejezetek pedig az egyes témákat makroökonómiai megközelítésben tárgyalják. A közös agrárpolitikát Halmi – a téma komplexitásának megfelelően – mind mikro-, mind pedig makroökonómiai szempontból elemzi.

„Az európai integráció mindenekelőtt gazdasági integráció” – emeli ki a szerző könyvének elméleti bevezető fejezetében. Még annak tudatában is egyetérthetünk ezzel a megállapítással, hogy a gazdasági integráció fejlődése politikai szándékok, megfontolások és kompromisszumok mentén alakult az európai integráció gyakorlatában. Nagyobb teret is kaphatna a közgondolkodásban a könyv azon megállapítása, miszerint az integrációs folyamatban nem a nemzeti szuverenitás elvesztéséről, sokkal inkább a szuverenitás egyes (a Közösségre, illetve az Unióra átruházott) elemeinek a tagállamokkal történő együttes gyakorlásáról beszélhetünk. A méretgazdaságosság, a vámunió kereskedelemteremtő és kereskedelemterelő hatása, a közbeszerzés és a koncessziós szerződések uniós szintű szabályozása mind hozzájárultak a 2023-ban immáron 30 esztendőös belső piac (egységes piac) sikeréhez, amit az első fejezetben olvasható BE-COMP-görbék elemzése is alátámaszt. A belső piac megkoronázásának tekinthető a GMU, még akkor is, ha önmagában mérsékelt tényleges kereskedelmi hatással bírt.

A belső piac, de már az EGK-ról szóló Római Szerződésben célként kitűzött közös piac megvalósításának is feltétele volt a közös kereskedelem- és versenypolitika kialakítása és működtetése. Ennek értékelése nélkül az európai gazdasági integráció logikája sem érthető meg. Tekintettel arra, hogy a kereskedelempolitika a Lisszaboni Szerződés értelmében az Unió kizárólagos hatásköre, az EU külső kereskedelmi kapcsolatrendszerének ismerete valamennyi tagország vállalkozásainál dolgozó, jelenlegi és jövőbeni közgazdász számára alapvető követelmény. Fontos azt is megérteni – amit a szerző is megfogalmaz könyve kereskedelempolitikai fejezetében – hogy az esetleges dezintegráció, a kereskedelmi liberalizációból való visszalépés az árak emelkedését és a versenyintenzitás csökkenését okozza, ami valamennyi fogyasztóra negatív hatást gyakorolhat. Bár a könyvet megalapozó kutatások lezárásának időpontja nem tette lehetővé a Brexit megvalósult formájának beható vizsgálatát², valamennyi scenárió felvázolása megtörténik a könyv második fejezetében. A harmadik fejezetben – a kereskedelempolitikai kapcsolatrendszer sokrétű bemutatásához hasonlóan – szívesen vett volna az olvasó néhány konkrét versenyszabályozással kapcsolatos példát is.

Figyelemreméltó áttekintést és rendszerezést tartalmaz a kötet negyedik fejezete az EU közös költségvetéséről. A közös költségvetés rendszerének átfogó elemzésén túl külön kitér Magyarország európai költségvetési kapcsolatainak alakulására.

² A szerző több művében elemezte a Brexit problémakörét, ld. pl. *Halmi (2020a)*.

A közös agrárpolitika ugyan valóban az európai integráció egyik legvitatottabb területe, ennek ellenére kétségkívül fontos szegmense az európai gazdasági együttműködésnek. A teljes vertikum egészét tekintve számottevően hozzájárul a bruttó hozzáadott értékhez, és jelenleg is az Európai Unió költségvetésének második legnagyobb kiadási tétele. Halmai Péter, mint hazánkban az Európai Unió agrárrendszerének egyik, ha nem a legjelentősebb ismerője, a közös agrárpolitika radikális reformja mellett teszi le voksát, szemben a politikaterület renacionalizációjával, vagy akár – társadalmi, politikai szempontokat figyelembe véve erősen valószínűtlen – teljes leépítésével. A közös költségvetés legnagyobb tételét képviselő kohéziós kiadások szükségessége ugyanakkor vitán felül áll, jóllehet azon azért érdemes elgondolkodni, hogy ezekből a forrásokból gyakorlatilag – ha relatíve kis mértékben is – még a legfejlettebb uniós tagországok és régiók is részesülhetnek. A regionális (kohéziós) politika létjogosultságát a szerző konvergenciaszámításai is igazolják³: egyfelől mert a gazdasági integráció mélyülése kezdetben csak korlátozott számú régió számára járt előnyökkel, másfelől pedig a legtöbb kevésbé fejlett tagország felzárkózása az országban belüli regionális diszparitások növekedését is maga után vonta.

A gazdasági integráció legfejlettebb fokozatát, a Gazdasági és Monetáris Uniót az Európai Unió keretében 11 tagország részvételével 1999. január 1-jén hozták létre. Az Európai Unió ebből a szempontból is egyedülálló: létezik ugyan több monetáris unió is a világban (például Afrikában a CEMAC vagy a WAEMU, illetve a Karib-térségben az ECCU), de ekkora taglétszámmal és ilyen gazdasági erővel egyikük sem rendelkezik. A folyamatos bővülések eredményeképpen 2023. január 1-jétől már 20 uniós ország a közös valutaövezet tagja. Az eurorendszer – a szerző kifejezésével élve – a magintegráció az Európai Unióban. Nagyon fontos ugyanakkor, hogy a monetáris integráció elméleti alapjai mellett (optimális valutaövezetek elmélete, lehetetlen hármasság) az Európai Unióban a gyakorlatban megvalósult GMU szerkezetével, működésével és hiányosságaival is tisztában legyünk. Maga a GMU aszimmetrikus, „változó geometriájú” integrációnak tekinthető, bonyolult intézményi feltételekkel és diszkrecionális döntésekkel. Halmai Péter – aki a hazai európai uniós szakirodalomban bevezette a mélyintegráció fogalmát⁴ – részleteiben ismerteti és szakmai kritikával is illeti a Maastrichti Szerződés által létrehozott integrációs formát, amelynek keretében nem tartották be szigorúan az eredeti német elképzeléshez képest már egyébként is legyengített Stabilitási és Növekedési Paktum előírásait, amely nem tud(ott) az aszimmetrikus sokkok kezeléséhez érdemben hozzájárulni, és a tagországok folyó fizetési mérleg egyenlegei között fennálló különbségeket is még jobban elmélyítette. A monetáris integráció konstrukciója mellett az Európai Központi Bank monetáris politikáját is számos kritika illette a kezdetekben nem elég transzparens monetáris politikai stratégiai mix, a lassú kamatdöntések, a mennyiségi lazítás

³ Id. pl. Halmai (2019a, 2021a)

⁴ Halmai (2020c). Külön kiemelés igényel a differenciált integráció beemelése az elemzési keretrendszerbe és annak közgazdaságtudományi interpretációja. Ld. részletesebben pl. Halmai (2019b).

(QE) kései alkalmazása, vagy éppen a „válságországok” állampapírjainak másodlagos piacokon történt, túlzott mértékű felvásárlása miatt. A válságok (a 2008–2009-es világméretű pénzügyi-gazdasági válság, az egyes euroövezeti tagállamok szuverén adósságválsága) következtében azonban a gazdaságpolitikai koordináció szorosabbá válhat a magintegrációban, amelynek lépéseit és összefüggéseit a könyv nyolcadik és kilencedik fejezetében ismerhetjük meg. Legalább ennyire fontos kérdés – a reformlépések megvalósulása esetén is – a Gazdasági és Monetáris Unió jövője is, amelynek forgatókönyveit, veszélyeit és lehetőségeit a szerző számos publikációjában már közreadta⁵. Álláspontja e könyvében is egyértelműen kifejezésre jut: a gazdasági unió kiteljesítése, a gazdasági kormányzás kiépülése valódi esélyt jelent az európai integrációs folyamat dinamizálására, a magintegrációból való kimaradás ugyanakkor a perifériára szorulás veszélyét rejti magában.

Európa világgazdasági és geopolitikai szerepe szempontjából a Halmi könyvének utolsó két fejezetében tárgyalt tényezőnek van igen nagy jelentősége: a növekedésnek. Nem lehet elégszer felhívni arra a figyelmet, hogy az Európai Unió átlagos gazdasági növekedése az 1990-es évek közepétől folyamatosan elmaradt az USA dinamikájától, miközben új kihívóként Kína is megjelent a világgazdasági versenyben. Az európai növekedési potenciál kifulladt az EU-tagországok potenciális növekedési üteme ugyanúgy, ahogy a termelékenységbővülés is, tartósan alacsony szinten maradhat. Halmi Péter erre több, korábbi publikációjában is felhívta a figyelmet.⁶ Ezen a Lisszaboni stratégia egyáltalán nem tudott változtatni, és az Európa 2020 stratégia is csupán mérsékelt eredményeket ért el. Teljes mértékben lehet azonosulni a szerző álláspontjával, miszerint a növekedési potenciálon az átfogó szerkezeti reformokon túl a növekedésre és a stabilitás megteremtésére irányuló makrogazdasági politikára és sokkal több innovációra lenne szükség.

Halmi Péter monográfiája elsősorban szakkönyv, amely kiterjedt, jelentős részben külföldi szakirodalmi bázisra támaszkodik, és a szerző több évtizedes kutatási eredményeit is feldolgozza, ugyanakkor egyetemi tankönyvnek is tekintendő. Ez utóbbit támasztja alá, hogy az integráció elméleti összefüggéseinek és az európai integráció gyakorlatának, tapasztalatainak megértését nagyszámú szemléletes, színes ábra segíti elő, továbbá minden fejezet végén áttekintendő fogalmak (összesen több mint 300) támogatják a tanulási folyamatot. A tizenegy fejezet legalább tizenegy egyetemi előadás és/vagy szeminárium alapját képezheti.

Meglátásom szerint Halmi Péter Európai gazdasági integráció című kötete kötelező olvasmány a gazdasági felsőoktatásban tanuló alap- és mesterképzéses hallgatók és az ott oktatók számára, mivel szervesen ráépül a korábban elsajátított mikro- és makroökonómiai, valamint nemzetközi gazdaságtani ismeretekre. De ajánlom

⁵ Ld. részletesen a legutóbbi évekből *Halmi (2020b, 2020c, 2021b, 2021c, 2022a)*.

⁶ Ld. többek között *Halmi (2020b, 2021c, 2022b)*.

tudomány- és képzési területtől függetlenül minden, az európai (gazdasági) integrációval akárcsak érintőlegesen is foglalkozó oktató, kutató, hallgató, érdeklődő figyelmébe.

Felhasznált irodalom

Eurostat (2022): *Intra and Extra-EU trade by Member State and by product group*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EXT_LT_INTRATRD__custom_4116073/default/table?lang=en. Letöltés ideje: 2022. november 20.

Halmi Péter (2019a): *Konvergencia és felzárkózás az euróövezetben*. *Közgazdasági Szemle*, 66(6): 687–712. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2019.6.687>

Halmi Péter (2019b): *Differenciált integráció: gazdasági integrációs modellek*. In: Halmi Péter (szerk.): *Tagállami integrációs modellek. A gazdasági kormányzás új dimenziói az Európai Unióban*. Dialóg Campus, Budapest, pp. 67–142.

Halmi Péter (2020a): *A dezintegráció gazdaságtana. A brexit esete*. *Közgazdasági Szemle*, 67(9): 837–877. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2020.9.837>

Halmi Péter (2020b): *Mélyintegráció. A Gazdasági és Monetáris Unió ökonómiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest. <https://doi.org/10.1556/9789634545569>

Halmi Péter (2020c): *GMU 2.0: felelősség versus szolidaritás?* *Külgazdaság*, 64 (szeptember–október): 3–34. <https://doi.org/10.47630/KULG.2020.64.9-10.3>

Halmi Péter (2021a): *Konvergencia versus divergencia? Kríziskezelés és kilábalás az Európai Unióban*. *Külgazdaság* 65 (1–2): 45–48. <https://doi.org/10.47630/KULG.2021.65.1-2.45>

Halmi Péter (2021b): *Középpontban a reziliencia. A Gazdasági és Monetáris Unió mélyülésének egyes mechanizmusai*. *Pénzügyi Szemle*, 66(1): 7–31. https://doi.org/10.35551/PSZ_2021_1_1

Halmi Péter (2021c): *Covid-Crisis and Economic Growth: Tendencies on potential growth in the European Union*. *Acta Oeconomica*, 71(1): 165–186. <https://doi.org/10.1556/032.2021.00034>

Halmi Péter (2022a): *Responsibility Versus Solidarity? Key Issues for the EMU*. *Romanian Journal of European Affairs*, 22(1): 85–103.

Halmi Péter (2022b): *COVID-19 Crisis and Supply Side Bottlenecks in the EU. Shorter and Longer Term Prospects*. *Montenegrin Journal of Economics*, 18(4): 19–30. <https://doi.org/10.14254/1800-5845/2022.18-4.2>